

Çeviri:

MİLLÎ TERBİYE HEDEFLERİ¹

Vefa Lisesi Müdürü Reşit

Çeviriyazı ve Günümüz Türkçesine Aktaran: Ayşe YANARDAĞ*

Muhtelif Devirlerin Terbiye Telâkkisi

Klapard “*Claparede*” der ki ilim, daima beşerin ma’ruz kaldığı bir meseleye cevap vermesi veya cevap teşebbüsünde bulunmasıdır.² Terbiye meselesi ise beşerin tekâmül tarihinde başka başka meseleler şeklinde tebarüz ettiğinden zamana göre bin türlü tefsirlere uğramıştır. Mesela Çin’de terbiyenin gayesi “*Allahın oğlu*” olan hükümdar ile onun âbâ ve ecdadından menkul itikadâtı gençlere sadıkane nakl etmektir. Hiçbir şahsiyet, hiçbir teşebbüs, hiçbir hürriyet mevzu-u bahs olamazdı.

Budist “*Boudiste*” Hindlinin terbiyeden anladığı ma’na “*Nirvavana Nirvana*” ya kavuşmak için ıztırabdan ve onun müvelledi olan arzudan ictinâb etmek, doğruluk, murâkabe içinde yaşamak, bedene hiç ehemmiyet vermemek, mâsivâdan tamamen el çekmek “*abnegation*” idi.

Bu terbiyeye göre insanı mes’ûd kılan yegâne şey “*ölüm*” idi.

Şark’ın bu eski milletlerinde terbiye dinin elinde ve hizmetinde idi. Eski Yunanistan ile eski Roma’da mesele büsbütün başka şekilde telâkki edilmiş, terbiye hükümetin hizmetine verilmişti. Bu iki memlekette terbiyenin ifade ettiği mana, okuyup

¹ Vefa Lisesi Müdürü Reşit, Millî Terbiye Hedefleri, İstanbul-Amedi Matbaası, 1927.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, E-posta: ayanardag@cumhuriyet.edu.tr

² Psychologie de l’Enfant, Dr Ed. Claparède.

yazmak, hesap, felsefe, ziraat, sanat öğrenmek, musiki ve oyun bilmek, yüzmek, disk atmak, güreşmek ve hulâsa ruh ve bedeni tabii bir ahenk içinde dünya için inkişâf ettirmektir.

Eflatun terbiyeyi, hükümetin en mühim vazifesi telâkki eder ve “*iyi bir terbiye vücuda ruha müstaidd olduğu mükemmeliyeti verendir*” der idi.³

Eski Roma terbiyecilerinden Yuvénal da “*terbiyenin gayesi sağlam bir vücutta sağlam bir ruh yapmaktır*” der idi.⁴ Hükümetlerin şekilleri, milletlerin itikatları değıştikçe terbiyede tarihin seyrini ta’kib ederek Reformasyon ve Rönesansdan evvel ve sonra kâh dinî, kâh ilmî, kâh siyasî ihtiyaç ve telâkkilere göre türlü türlü ma’nada, ifade edildi. Meselâ 18. asrın sonlarında terbiye işinde yükselmiş simalardan birine ve meselâ Frobel “*Kroebel*” le göre terbiye, insanı “*zeki, akıllı ve şu’ûrlu mahlûka*” malik olduğu hayat unsurunu işletmeye, inkişâf ettirmeye sevk eden bir yoldur. Gayesi de insana kendi hakiki kabiliyetini tanıttırarak o kabiliyeti serbestçe ve ihtiyarî olarak isti’mâl ettirmektir.

19. asrın zihniyetine göre terbiye, her şahsı, beden ruh ve kalbinin en mükemmel inkişâfına vasıl kılmaktır.⁵ 20. asrın terbiyeden kasd ettiği ma’neyi ifade etmek için bu asrın biraz eski terbiyecileri ile bize daha yakın olanlardan birkaç meseli alalım:

Konpeyer’e göre terbiye, insanın ahlakî, fikrî ve bedenî kuvvetlerinin inkişâfında tabiata yardımı olan meş’ûr gayretlerin heyet-i umûmiyesidir.⁶ Yeni terbiyecilerden biri diyor ki terbiye, nev-i beşerin inkişâf-ı tâmmı ile teşekkül-ü ma’nevîsi ve hayat-ı ictimâiyenin âmâl ve îcâbları arasındaki samimi râbıtayı taht-ı emniyete almak mecburiyetindedir.⁷ İctimâiyâtçılara göre: Terbiye insanın asrından şekil alıp asrı için yetiştirilmesidir.⁸

Diğer yeni bir nokta-i nazara göre terbiye: insanı hayat için medeni bir devlet dâhilinde, onun azası sıfatıyla mevkiin icabâtına göre işe yarar kılmaktır.⁹

³ Histoire de l’Instruction et de l’Education par François Gueux.

⁴ Aynı eser sahife 14.

⁵ E. Laboulay, Les methodes d’enseignement.

⁶ Compayré: Cours de pédagogie théorique et pratique.

⁷ Pédagogie générale, par L. Augé.

⁸ Notion de Sociologie, par A. Hesse et Gleyse.

⁹ Temmuz 926 Muallimler Birliği konferansında maarif müfettiş umûmîlerinden Zeki Maksud Beyin okuduğu raporda İngiliz maarif ıslahat komisyonunun raporuna atfen zikr ettiği ta’rif.

Terbiyenin muhtelif zamanlara göre başka başka ma'nada telâkki edilmesi gösterir ki terbiye, ilmin, ictimâiyât ve ahlâkiyyâtın tahavvülâtına, her devrin hâkim kanaat ve ihtiyaçlarına göre şahsı hazırlamayı istihdâf etmiştir. Cemiyet dinsiz ise terbiyede dinsiz olmuş, din temâyülünün hâkim olduğu yerde terbiye manastır ve medresenin gayelerine göre istikâmet almıştır. Aristokrat bir cemiyette terbiyede bu sistemi ta'kib etmiş, istibdâdın hâkim olduğu devirde terbiye müstebid olmuş ve cemiyetin halka kıymet verdiği demokrasi devrinde de terbiye demokrasi ve ictimâî mefkûrelerden ilhâm almıştır. Şu halde terbiyenin mâhiyyet ve gayelerini yalnız "*ruhiyât nokta-i nazarından îzâh*" etmeye, terbiye meselesinde ictimâiyâtı hesaba katmamaya imkân yoktur.

Klasik terbiyenin bugünkü ma'nası ferdi hayat mücadelesinde muvaffak kılmak için yalnız beden, fikir, his ve irade cihetiyle mükemmel kılmak değildir. Çünkü bu tasavvur edilen mükemmeliyetin şekil ve derecesi her ne olursa olsun insan nihayet bir cemiyet içinde yaşamaya mecburdur. Hayat mücadelesinde muvaffakiyet ise cemiyetin hayatına uygun yetişmiş olmakla mümkündür. Ferd, yalnız ictimâî vazifesini yaptığı nisbette himaye edilir, o vazifeyi yapmazsa cezalandırılır.¹⁰ Bir çocuğun bedenî ve ruhî kuvvetlerini inkişâf ettirirken şüphesiz ki bazı ideallerimiz vardır. O ideallere göre çocuğu iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yapmak istiyoruz. Fakat hangi medeniyetin, hangi devrin iyi bir insanı ve iyi bir vatandaş ideali olduğunu da dâhil-i hesab ediyoruz. İyi bir insan ideali bugünkü medeni tipe uygun idealdir. Medeniyet idealimizde bu günkü medeniyet tipidir. Çocuğu terbiye etmek istiyoruz demek çocukta bu tiplere göre bazı fikirler, hisler arzular fiiller yaratmak ve inkişâf ettirmek, onu cemiyette mevcut heyecanlara, cemiyette toplanmış ve cemiyetlere intikal etmiş sanat ilim hazinelerine elimizden geldiği kadar alakalandırmak ve iştirâk ettirmek istiyoruz demektir.

Bu mütalaaya göre çocuk bizim mensup olduğumuz gayet büyük bir cemaat birliğine aza olacaktır. Çocuğu terbiye etmekten maksadımız işte o meslektaşlığın itikadlarına, a'mâline, menseklerine vâkif kılıyoruz demektir ki cemiyetin bu esrarından herhangi birine vukûfsuzluk çocuğun terbiye edilmemiş olduğunu ifade eder. Terbiyenin gayesi, insanı hayat için, medenî bir devlet dâhilinde onun azâsı sıfatıyla mevkinin icabâtına göre işe yarar kılmaktır veya terbiye, insanın asrından şekil alıp asrı için yetiştirilmesidir, diyenler terbiye meselesini psiko-sosyolojik bir nokta-i nazardan

---

¹⁰ Notions de Sociologie, par Hesse et Gleyze.

tetik etmeye mecbur olanlardır. Ve esasen asrımızın son klasik terbiye telâkkisi de bundan başka bir şey değildir.¹¹

Bahis 2: Terbiye ve Millî Terbiye

Bugünkü ictimâî hayat pek muğlak ve plastiktir. Cemiyet ticaret, tahsil ve nikâh işlerinden tutunuz da evinizin boyası, şapkanızın şekli, kravatınızın biçimine kadar en husûsî işlerinize müdahale eder. Bahçenizdeki ağaçta menfaat-i umûmiye vardır diyerek size kestirmez, yine o menfaati gözeterek mağazanızı yıktırır, yol yaptırır, canınızı yakarak aşılattırır. Fiillerimizde, yazılarımızda, hitabelerimizde hep onun takdir veya tevbihinden korkarız. Biz bu umûmî vasî için doğar, ondan bedenî ve ruhî kuvvetlerimizi, heyecanlarımızı alır ve nihayet her aldığımızı kendine terk ederek onun ebediyet kucağına gömülürüz.

Ferdin varlığına bu derece hâkim olan cemiyet, aynı zamanda ferdin mukabil te'sirlerini de duyar. Cemiyeti yapan da, yıkan da, mes'ûd veya bedbaht eden de ferddir. Onun duyduğu ihtiyaç ve cemiyet içinde kabulleştiği vazifeye karşı olan vaziyettir. Bundan dolayıdır ki terbiye meselesinde ferdi yalnız ferd olarak değil, "*cemiyet-ferd*" olarak tetkik etmeye mecburuz. Terbiyenin gayesi gösterir ki "*insanı hayat için, medenî bir devlet dâhilinde onun azâsı sıfatıyla mevkinin icabâtına göre işe yarar kılmaktır*" tarifini en muvafık bulmamız bundan ileri gelmiştir.

İnsanı nefsi ve mensup olduğu cemiyeti için faydalı bir hale getirebilecek usûller ma'lumdur. Bu usûller dünyada türeyen ilk atanın basit bir şekilde kurmuş olduğu sistemle başlayarak terbiye tarihinde birer abide gibi asırlara renk ve nur vermiş olan pedagogların himmetleriyle tedrici inkişâflara mazhar olmuş ve bugünkü şeklini almıştır. Binaenaleyh pedagoji hakikatleri, pedagoji metotları ilmin malıdır, beynelmileldirler. Pedagoji ilmin ve bütün milletlerin malı olunca ayrıca bir "*millî terbiye*" meselesini ortaya atmak mantıksız olmaz mı? Ancak bu hakikatlerin, bu metotların tatbik edileceği bir millet mevzu-u bahisdir. Pedagoji ve millet mefhumları kazada birer nokta-i hendesiye değildirler ki mekânları ve tatbik olunacakları ruh ve kalpler olmasın?

Terbiye insanı hayat için hazırlayacaktır diyoruz fakat hangi hayat için? Bu hayat şüphesiz ki kurûn-u vustânın hayatı olamayacağı gibi bu günün kırmızı veya siyah derili insanların hayatı da değildir. Bundan kasd ettiğimiz ma'na bu günkü medenî tipin

---

¹¹ Histoire de l'instruction et de l'Education par François Guez

hayatı gibi bir hayata hazırlayacaktır demektir sonra kabul ediyoruz ki terbiye, insanı medenî bir devlet içinde işe yarar kılmalıdır. Bu insan kimdir? Ve hangi medenî devlet dâhilinde iş görecektir? İnsan mefhumu vakı'a sarfça isim cinsidir fakat bana kalırsa bu mefhûm, sıfatı ve hem de iç içe geçmiş pek çok sıfatları ifade eder. Bu günün müsbet ilim telâkkisine göre insan hayatı ve ruhî verâsetlerin tarihlere sığmayan çok ağır hamulelerini taşıyan ve milyonlarcasından iki tanesi yekdiğerinin tamamen aynı olmayan “*tabiat-cemiyet*” mosteresi “*Echantillon*” dur. Etiketi de üzerindedir.¹²

İnsanın mutlaka bir toprak üstünde yaşadığı muhakkak ise başka başka terki-
bi kimyeviye malik olan, rüzgârları ve kuruluğu nebâtât ve hayvanâtı güneşlenme
Insolation derecesi aynı olmayan bu toprak üstündeki insanların da gıdaları,
elbiseleri, meskenleri alât ve edavât-ı sanâyyelerinin aynı olamayacağı pek tabidir.
Bütün bu başkalıklar içinde muhtelif cemiyetler kuran insan ne kadar istifa ederse etsin
Bio-sosyolojik Bio-sociologiqne müessirât altında daima bir husûsiyet göstermiştir.

Tabi'i ve ictimâi muhitler “*Milieu*” aynı olmayınca ve her cemiyet tabii bir varlıkta
yani muayyen bir toprak üstünde kurularak efrâdına mazide müşterek elemeler,
tahassür, zaferler ve hulâsa uzun bir birlik hayatı yaşatınca bittabii bundan da husûsî
bir varlık, “*Henry Hoze*” un dediği gibi birlik şuûru, birlikte yaşamak arzusu çıkar ki işte
bu tarih, bir ideal olur “*milliyet*” kelimesiyle ifade olunur.¹³ Bu suretle müşterek efkâra,
müşterek menfaatlere, muhabbete ve hatıralara, müşterek ümit ve heyecanlara malik
olan insanların, müşterek hassasiyet, müşterek şuûr, müşterek bir iradesi olur ki bu
hassâsiyet, bu şuûr ve bu irade-i husûsiyet peydâ etmiş, millîleşmiş demektir. İnsan,
umûmî insanlık evsâfını muhafaza ederek nasıl bu suretle umûmiyetten husûsiyete
beyne-l-mileliyetten milliyete girmiş ise onu, içinde bulunduğu cemiyete göre inkişâf
ettirmeye ve ta'kib eylemeye mecbur olan terbiye de ilmî mahiyetini muhafaza etmek
şartıyla husûsî vaziyetlere göre inhirâf ederek millîleşmiştir. İşte bu husûsiyetten bir
Amerikan terbiyesi bir Alman terbiyesi, bir Rus terbiyesi ve hulâsa bir millî terbiye
doğmuştur.

O halde millî terbiye demek: istikâmetini millî şuurdan, millî ideallerden alan,
istinâdını millî bünyede bularak onun ihtiyaç ve arzularına cevap veren bir terbiye

¹² Bu husûsta fazla ma'lûmât almak isteyenler Montpellier Fakültesi emraz-ı akliye ve asabiye profesörü Himauret nin (Veraset ve İsti'dadlar) isimli kitabına müracaat etmelidirler.

¹³ Henri Hauser. Revue Politique Internatiole No: 20 :1919

sistemidir demektir. Millî terbiyenin hayatı –ictimâî ve ruhî- ictimâî menşeyini gösterdikten ve şu suretle tarif ettikten sonra tasrih etmek isterim ki millî terbiye, umûmî terbiyeden tamamen ayrı değildir. Yalnız umûmî terbiye hututu içinde millî bünyenin ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiş bir terbiye şeklidir.

Millî terbiye dar manasıyla yalnız millîyet ve vatandaşlık telkin eden bir terbiye de değildir. Bu şekildeki terbiye umûmî psikoloji ve pedagoji kaidelerine tevfikan her millette aynıdır. Meksikalı, Çinli, İsveçli, Yunanlı, Hindli, Mısırlı... Bir gençte umûmî şekilde vatanına ve vatandaşlarına hayr-hâh olarak yetiştirilebilir. Vatan ve vatandaşlık terbiyesi millî terbiye çerçevesi içine dâhil olmakla beraber aşağı ki tedkikatta anlaşılacağı üzere millî bünyeyi ihâta ve millî terbiyeyi ifade edemez.

Millî Terbiye Nasıl Olmalıdır?

Millî terbiyeyi tarif ederken demiştim ki millî terbiye istikâmetini millî şuûrdan, millî ideallerden alan bir terbiye sistemidir. Burada mevzu-u bahs olan millet, şüphesiz ki Türk milletidir. Fakat mazinin derinliklerine kök salmış umûmî ma'nada Türk değil, bugünkü millî hudûdlar içinde yaşayan Türk'ü kast ediyorum. O millet ki 11. asrın başlangıçlarında harikulade bir hayat ve temsil kudreti göstererek üç asırdan daha az bir zaman zarfında İran'ın bir kısmını, Ermenistan, Arabistan, Mısır, Filistin, Asya-yı suğra, Mezopotamya, Balkan şibh-i ceziresini, Sırbiyeyi, Bosna'yı Hersek'i, Macaristan'ın mühim bir kısmını, Transilvanya'yı, Tunus'u, Cezayir'i zabt eden ve nihayet 1529'da Viyana kapılarına dayanan, 3 asırda dünyanın üç kıtasında geniş bir imparatorluk kuran ve fakat Renan'ın¹⁴ dediği gibi zaferleri imparatorluğunu yıkan hilkatın bu harikulade milletini kasd ediyorum. Millî terbiye mademki millî bünyeye istinâd edecektir o halde millî terbiyemizin hedeflerini tayin etmek için evvelemerde o bünyeyi tahlîl etmek lazım gelir. Ma'lumdur ki ictimâî hadiseler, ictimâî zümreler, teşkilâtlar tarafından sevk ve idare olunur. Türk hadisât-ı ictimâîyyesini yakın zamana kadar sevk ve idare eden en mühim teşkilât şunlar idi:

1. Türk teokrasisini théoeratie icâb ettiren dinî teşkilât.
2. Korkuya istinâd eden müstebid Despotique bir hükümet teşkilâtı
3. Dini Teşkilât:

---

¹⁴ Elements de sociologie George Dayy 178

Kadı ve müftüleri ile Türk din teşkilâtının bir elinde cennet ve cehennem kuvveti, diğer elinde mahkeme ve siyaset kudreti yıllarca bu mülkün afâkında esti savurdu, Türk cemiyetini kasdı kavurdu.

İslam dininin sadeliğine, ferağatine, samimiyet ve nezahetine, fazilet ve sa'y emr etmesine; dünyaya, kadınlığa, ilme ve hayata alaka uyandırmasına, batıl i'tikadlara nefret telkin eylemesine rağmen¹⁵ bu ictimâî din bir takım muhteris softaların elinde Türk'e hakiki bir din terbiyesi vererek kalbini teshîr ve teshin edemedikten başka hurafât ve batıldan ördüğü ma'nevi bir kozanın içine sokarak onu hayattan, tabiatın, zevk ve neşeden mahrum kıldı. Din-i ümmete irtikâb olunan o kadar fecâyi' vardır ki burada onlara küçük bir temas bile bizi yolumuzdan çıkarır. Biz mevzuumuzu şiddetle alakadar eden birkaç misâl göstereceğiz.

Malumdur ki bizde mekteb teşkilâtı pek yenidir. İstanbul halkını okutmak maksadıyla Mahmud-u sani 1240 tarihli fermanında "*herşeyden evvel zaruriyât-ı diniyeyi öğrenmeklik umûr-u dünyeviye'nin cümlesine takdim edilmek lazım iken...*" demesine nazaran o tahsilin ne derece uhrevî bir tahsil olduğu anlaşılır. Hatta ilk rüşdiye namıyla açılan mektebin Sultan Ahmet cami-i şerifi dâhilinde açılmış olması da¹⁶ gösterir ki teokrasi ilk Türk mektebini benimsemişti, fakat bu tahsil yalnız erkek çocuklarına mahsustu. İlk kız mektebi ancak 1278'de o da "*emre itaat ve menhiyattan mücanebet ve tahsil esbab-ı iffet ve kanaata riayetleri...*" (17) maksadıyla İstanbul'da at pazarında zorla açılmıştı. Teokrasi Türkiye'de müsbet ilmin inkişâfına göz açtırmamıştır. 1263'de açılıp ilk dersi hikmet-i tabiiye olan Darülfünun 1288'de mutaassıpların "*tesirât-ı menhûsesi*" (18) ile otuz sene açılmamak üzere sedd edilmiştir.

Teokrasinin mekteplerdeki tesirâtını anlamak için daha yakın zamanlara ait bir misal verelim: 1310 senelerinde İstanbul ve kasabât-ı ibtidai mekteplerine mahsus ders cetvelinde Kuran-ı Kerim, tecvîd, ilmihal, üç sınıfta haftada (35) saat olduğu halde bu sınıflarda tarih (2) coğrafya (4), hesap (5) saat işgal ediyordu. Ulûm-u tabiiyeye ait hiçbir şey yoktu.¹⁹

¹⁵ İslam dininin ferdî, ictimâî, sıhî faziletleri bizce ma'lûmdur. Hakiki Müslüman dininin ne kadar yüksek ictimâî bir din olduğu bir de Hıristiyan ağızından işitmek isteyenler şu esere müracaat etmelidirler: *Revue politique internationale*. No 22 juillet-Août 1919. La moralisme islamique par M. Marmaduk Piekthall.

¹⁶ Maarif-i umûmiye nezareti tarihçe-i teşkil ve icraâtı sahife 25

¹⁷ Aynı eser sahife 74

¹⁸ Aynı eser sahife 124

¹⁹ Aynı eser sahife 171

Diğer bir misal:

Eylül 341 tarihli İstanbul telefon rehberinin (Hı) harfli sayfelerinde (296) Türk abonman ismi saydım: hesap ettim bu isimlerin (110) tanesi (hacı), (19) tanesi de (hafız) lakabı ile müsemmadırlar. İstanbul'da telefon kullanmak ihtiyacını hiss eden bir zevat şüphesiz ki Türk ictimâîyyâtı içinde birer mevki' sahibi olan münevver kimseler olduklarına nazaran teokrasinin Türk bünyesine ne derece işlemiş olduğu taktir edilebilir.

Medrese tahsilinde hayattan, dünyadan eser olmadığı ve hatta bu tahsilin ahirete de yaramayacak şeylerden ibaret olduğu ve aklın mantığın kabul edemeyeceği bir takım kurûn-u evvelî menkûlâtının evrilip çevrilmekte bulunduğu malumdur. Mekteplerdeki dini tedrisat ise çocuğa hakiki bir İslam terbiyesi vermekten pek uzak idi. Türk'e hiçbir şey kazandırmayan teokrasinin millî bünyeye ne elim yaralar açtığını tetkik edelim.

1- Mûsîkî resim, heykeltraş gibi medeni bir millete ait bedî'i duyguların kabiliyet-i ifadesini meflûc etmiştir. O suretle ki bediiyâtın meftûnu olan Türk, dinî telkîn altında kaldığı için ince hislerini ancak camilerde, yazıda, ilahilerde gösterebilmeye çabalamıştır. Bu gün ruhî kabiliyetlerimiz içinde bilhassa bedî'i temayülâtımızda görülen zaaf işte bu dinî teşkilâtın eseridir. Mütemâdi harpler, hicretler, mağlubiyetler içinde gözlerinden yaş yerine kan akan bu sabur milletin ah ü figanını, ıztıraclarını terennüm eden bir şarkısı, bir feryâd musikisi nerede? Bütün dünyayı hayretlere sokan istiklâl ve inkılâb tarihimizi bize terennüm etmesi lazım gelen istiklâl marşını neden bir türlü beceremiyoruz? Elemlerimizi, heyecanlarımızı ahfada ve bütün dünyaya haykıramıyoruz.

Sert cami' mermerlerine ilahî bir ifade veren Türk mimarisindeki millî kudret-i ibdâiyye neden koca bir tarih yaratan inkılâb ricalimizin heykellerini heyecanlı ve şuurlu parmaklarıyla ifade etmekte izhâr-ı acz ediyor! Çünkü asırlardan beri musiki haram, resim haram, heykel haram idi. Yani duymak var, ifade memnû' idi.

İşte millî terbiyedeki boşluğun biri bu zevk-i bedii meselesidir.

2- Teokrasi, emirleriyle, telkinleriyle Türk'ü ahiret için yetiştirdi. Müsbet ilimler, tabii hadiseler ve bunların sanayiideki tatbikâtı küfr ile itham edilirdi. Bu hal asırlarca temâdî edip durdu. Tasavvuf sahasında şayan-ı takdir eserler bırakan Türk zekâsı

tetkik ve müşahedeye muhtaç olan ilim sahasında mevcudiyet gösteremedi. Göstermeye yeltenenler de tepelendi.

Teokrasi Türk'e daima mezar gösterdi o suretle ki mahalle sokakları ev avluları mezarlarla doldu. Türk tabiattan uzak yaşadı. Bunun neticesi olarak Türkiye'de ne müsbet ilimler, ne de bu ilimlere istinâd eden sanayi' inkişâf edebildi. Medrese tahsili gibi sanat ta babadan intikal etme, mülâhaza ve îcâda ihtiyaç göstermeyen ibtidâî bir halde kaldı. Millî bünyedeki bu boşluk da bu "*anti natüre-Anti natüre*" dir.

3- Teokrasi Türk'e kanaati, meskeneti telkin etti. Hakiki serveti ahiret için emr etti. Bu hal, Türk'te hayat için mücadelenin ehemmiyetsizliği, yerini yurdunu bir istikrar içinde şenlendirmenin lüzumsuzluğu kanaatini hâsıl etti. Dünya fani olunca Türk gezici oldu. İstikrâr ve hayat için mücadele etmeye karşı gösterdiğimiz zaafın sebebi de bundandır.

4- Teokrasi, Türk kadınının yüzünü, gözünü örterek cemiyetin faal hayatından çekip evlerin sık örülmüş kafesleri arkasına soktu. Şu suretle Türk cemiyetinin yarı kuvvetini muattal bir hale koydu. Muvazane-i ictimâîyemizin asırlarca yalpalamasının mühim bir sebebi de Türk kadınına tatbik edilen bu habs-i mütemâdi cezasıdır.

5- Teokrasi Türk'e anlamadığı bir lisan söyledi, her dediğini tasdik ettirmeye icbâr etti. Bu vaziyet karşısında Türk "*evetci*" ve "*aminci*" oldu. Vakâyii tetkik ve muhakeme etmeden evvel derhal redd veya tasdik ediciliğimizin bir sebebi de bundandır.

6- Teokrasi Arap ve İran dilini kullandı bu diller üzere dua yaptı, medreselerde mekteplerde bu dilleri öğretti zaman oldu ki anadilinin konuşması men' edilmek istendi. Türk kendi varlığının en mühim alameti olan dilini bu suretle Arap ve İran dilleriyle bulaştırdı. Bundan da lisan derdi meydana geldi.

Teokrasinin millî bünyeye açmış olduğu rahnelerden bir kaçını gösterdim. Bir Türk gencini terbiye etmekten neyi kast ediyorduk idealimiz ne idi? Bu günkü medeni tipe uygun bir ideal değil mi? Fakat bugünkü medenî tip musiki, resim, heykel meftunudur. Bugünkü medeni tip, mücadele ve bir mekânda şen ve mes'ûd yaşamak istiyor. Ve nihayet bugünkü medenî tip, kadını erkekle bir tutuyor; tetkik ve mülâhaza istiyor, ruhun en hafif ihtizâzlarını, ilmin en çetin ta'birlerini millî dil ile ifade etmek istiyor.

Şimdi bir taraftan bütün bu arzu ve zaruretlerin, diğer taraftan teokrasinin asr-ı dîde zırhları karşısında geliniz panzehirlerinizi bulunuz, millî terbiyenin hedefini tayin ediniz!

Teokrasinin boşluklarına veya enkaz yığınlarına karşı bulacağımız hedefler şunlar olabilir:

1. Millî terbiye dünyevî olmalıdır.
2. Millî terbiye natüralist Naturaliste olmalıdır.
3. Millî terbiye mücadeleci olmalıdır.
4. Millî terbiye kadını erkek gibi hayata yetiştirmelidir.
5. Millî terbiye muhakeme ve tetkikçi olmalıdır.
6. Millî terbiye millî dilin vüsat ve elastikiyet ifade kazanmasını istihâf etmelidir.

Müstebid Hükümet Teşkilâtı

Osmanlı hükümeti teşkilâtından itibaren meşrutiyetin ilanına kadar bir hükümet-i müstebide olarak yaşadı. Dünyanın her müstebid hükümetinde olduğu gibi Osmanlı Hükümet-i müstebidesinin de prensibi korku idi. Vatandaşların kalbindeki korkuya zaaf arız olduğu gün artık hükümet inhilal edeceği için müstebidler ne yapıp yapıp te'banın kalbine azami derecede korku salmak isterler. Korkutmanın en ibtidâî şekli ölüm tehdiddir. Elem-i cismani, cehl, elem-i cismaniye intizar gibi avâmil-i korkuyu tevlid eder.²⁰ Hakikaten Osmanlı hükümeti bütün teşkilâtı ile bu korku esbabını takviye etmiştir. Tîmar ve ziraatçıların yeniçeri neferlerinin, ağaların, kazaskerlerinin, subaşlarının ve nihayet bir sürü nazırların, valilerin, paşaların, kadı ve müftülerin ve bunların kendi muhitlerinde urdukları haydutluk, şekâvet ağının içinde kalan biçare halkta emniyet-i can mı kalırdı? Elem-i cismanî ise pek münteşir bir vasıta-i tehdid, dayak yakın zamanlara kadar payidar olmuş müteammil bir usûl-ı tahvîf etti.

Bu müstebid hükümet teşkilatı kalplerde şu te'sirâtı bıraktı:

1- Müstebid Osmanlı hükümeti bu tedhiş siyaseti ile kendi varlığını uzun müddet muhafaza etti. Fakat Türk'te ferdî ictimâ'î teşebbüs kuvvetini körletti. Teşebbüs ve itimâd-ı nefsi icab ettiren vekâyi-i ictimaiye karşısında gençlerimizin korkak ve çekingen bir vaziyet almaları, hükümetten aileye halk tabakasının her tabakasına

---

²⁰ Notion de Psychologie C. Mélinand sahife 41.

kadar giren bu tedhiş siyasetinin netice-i seyyiesidir. Hâlbuki medenî hayatta ferdî ve ictimai teşebbüs en mühim bir vasıta-i muvaffakiyettir.

2- Halk tabakasının kuvvetlenmesi müstebid hükümet kuvvetinin zaafına delâlet eder. Bu sebepten Osmanlı hükümeti üç tane Türk'ün bir araya gelip de bir mesele üzerinde hasbihal etmesine, cemiyet teşkil eylesine meydan vermemiştir. Halk teşkilâtsiz, cemiyet hayatına gayr-i vâkıf bir sürü halinde asırlarca idare edildi.

İctimâî müesseselere, kulüplere karşı gösterdiğimiz alakasızlığımızın, kahve hayatı cemiyet ve kulüp hayatına tercih etmeliğimiz, bu işlerdeki beceriksizliğimizin sebebi, öteden beri teşkilât işlerinde bulunmadığımızdır. Medenî Türk her şeyden evvel cemiyet ve teşkilât adamıdır.

3- Müstebid hükümet, cemâatin her türlü kuvvet menba'ını kendi elinde tutmak ister. Osmanlı hükümeti bu neticeyi elde etmek için halk kitlesi içinde bir kısmını aşiret reisi, bey, ağa yapmak suretiyle cemiyet içinden imtiyazlı tufeyliler türetmiş ve bu feodal Feodalite teşkilâta tazyik-i tahammül-fersa bir aristokrasi hayatı kurmuştur. Çok uzun süren bu eşraf saltanatı ruhlarda hodgâmlık yaratmış, gayri endîşliği, sempatiyi zaafa uğratmıştır. Medeni Türk demokrattır, hodbîn değildir. Nefsine revâ görmediği bir şeyin başkasına tatbik edilmesini istemez. Demokrat Türk hayr-hâhdır, fazilet meftûnedir. Fenalığa, zulme karşı isyankâr ve mücahedecidir.

4- Müstebid hükümetin gayesi sefâhet ve bilnetice soygunculuktur. Onun nazarında halk yalnız veren ve fakat hiçbir şey istememesi lazım gelen sağmal bir sürüdür. Müstebidlerin debdebe ve ihtişamı te'min edilsin de varsın millîyet, âbidât-ı millîye mahv ve harab olsun ne ehemmiyeti var! Osmanlı hükümeti işte tam böyle bir hareket etmiştir. Türk'ün dilini, sanatını, ananesini, iktisadiyatını hatta bizzat maddî varlığını harab etmiştir, sırf menfaat çekmek için Türk unsurunu, gayri Türk unsurlara ezdirmiştir. Türk'te millî şuûrun uyanmasına imkân bırakmamıştır.

Medeni Türk ise millî varlığına şiddetle sahiptir.

5- Müstebid hükümet nazarında vatan demek, müstebitlere ait bir çiftlik demektir. O çiftlik müstebidleri temsil eden hükümdarıdır. Halk çalışıyorsa, halk harp ediyorsa, halk şehit olursa vazifesini yapıyor demektir. Çünkü halkın vazifesi çiftlik sahibinin temin-i refahı için çiftliği kurtarmak, genişletmektir. Halkın vatana nisbeti onların nazarında bir sürünün meraya nisbeti gibi telâkki olunur. Bir insanın kendine nisbeti olmayan hangi bir şeye karşı alakası ya hiç veya gelip geçici olur. Osmanlı

hükümeti de vatani ve halkı böyle telâkki etmiş ve bittabi' vatan hissini inkişâfına sedd çekmiştir.

Demokrat Türk, vatanın bizzat sahibidir. Ve bunun içindir ki onun tamamiyet ve saadetini ister. Umûmî işlerde vazife ve mesûliyet hissini besler, vatanın tamamiyet ve saadetine karşı uzanan bir ecnebi el, kendi kalbinde elem ıztıraclar yaratır. Binaenaleyh vatanperverdir. Mesûliyet hissi vardır.

6- Korkunun bir vasıtası da cehildir. Osmanlı hükümeti bu vasıttan azami derecede istifade etmiştir. Dünya şûûnâtına, dünya ilmine karşı vatan kapılarını sımsıkı kapamıştır. Türk cehil ve zulmet içinde ilim nurundan mahrum bırakıldı ve bu hal bu suretle asırlarca temâdî etti. Ciddi mevzulara, ilmi tetkiklere karşı gösterdiğimiz alakasızlık, tetebbu' iştihasızlığımız bu fena itikadın mevlûdidir. Medeni Türk ilimden zevk alır, ilmi rehber-i hayat bilir.

Osmanlı müstebid hükümetinin tarz-ı idaresinden mütevellid nekâyıs-ı ictimâîyemizin mühim bazı noktalarına temas ederek millî terbiyeye verilmesi lazım gelen istikâmetleri aradım. Bu nokta-i nazardan da millî terbiye şu hedefleri takip etmelidir:

1. Millî terbiye teşebbüscü olmalıdır.
2. Millî terbiye ictimâîyyatçı olmalıdır.
3. Millî terbiye zulme ve fenalığa karşı isyankâr ve mücahedeci olmalıdır.
4. Millî terbiye millî şûûr verilmelidir.
5. Millî terbiye demokrat olmalı. Vazife ve mesûliyetçi, vatanperver olmalı.
6. Millî terbiye ilimci ve tetebbu'cu olmalıdır.

Son

14.12.926

İstanbul-Cağaloğlu

MİLLÎ EĞİTİM HEDEFLERİ (ÇEVİRİYAZI)

Farklı Devirlerin Eğitim Anlayışı

Klapard “*Claparede*” der ki ilim, daima insanın karşı karşıya kaldığı bir meseleye cevap vermesi veya cevap verme girişiminde bulunmasıdır.²¹ Eğitim meselesi ise insanın olgunlaşma tarihinde başka başka meseleler şeklinde belirlediği için zamana göre bin türlü yoruma uğramıştır. Mesela Çin’de eğitimin gayesi “*Allahın oğlu*” olan hükümdar ile onun baba ve dedelerinden nakledilmiş inançları gençlere sadıkane nakl etmektir. Hiçbir şahsiyet, hiçbir teşebbüs, hiçbir hürriyet söz konusu olamazdı.

Budist “*Boudiste*” Hindlinin eğitimden anladığı mana “*Nirvavana Nirvana*” ya kavuşmak için ıstıraptan ve ondan doğan arzudan kaçınmak, doğruluk, iç âlemine bakmak, bedene hiç önem vermemek, Allah’tan başka bütün varlıklardan tamamen el çekmek “*abnegation*” idi.

Bu eğitime göre insanı mutlu kılan tek şey “*ölüm*” idi.

Şark’ın bu eski milletlerinde eğitim dinin elinde ve hizmetinde idi. Eski Yunanistan ile eski Roma’da mesele büsbütün başka şekilde anlaşılmış, eğitim hükümetin hizmetine verilmişti. Bu iki memlekette eğitimin ifade ettiği mana, okuyup yazmak, hesap, felsefe, ziraat, sanat öğrenmek, musiki ve oyun bilmek, yüzmek, disk atmak, güreşmek ve hulâsa ruh ve bedeni tabii bir ahenk içinde dünya için geliştirmektir.

Eflatun eğitimi, hükümetin en önemli görevi olarak anlar ve “*iyi bir eğitim vücuda ruha kabiliyetli olduğu mükemmeliyeti verendir*” der idi.²²

Eski Roma eğitimcilerinden Yuvénal da “*terbiyenin gayesi sağlam bir vücutta sağlam bir ruh yapmaktır*” der idi.²³ Hükümetlerin şekilleri, milletlerin inançları değiştikçe eğitimde tarihin seyrini takip ederek Reformasyon ve Rönesansdan önce ve sonra kâh dinî, kâh ilmî, kâh siyasî ihtiyaç ve görüşlere göre türlü türlü manada ifade edildi. Meselâ 18. asrın sonlarında eğitim işinde yükselmiş simalardan birine ve meselâ

²¹ Psychologie de l’Enfant, Dr Ed. Claparède.

²² Histoire de l’Instruction et de l’Education par François Gueux.

²³ Aynı eser sahife 14.

Frobel “Kroebel” le göre eğitim, insanı “*zeki, akıllı ve bilinçli varlığa*”, sahip olduğu hayat unsurunu işletmeye, geliştirmeye sevk eden bir yoldur. Gayesi de insana kendi hakiki kabiliyetini tanıttırarak o kabiliyeti serbestçe ve kendi rızasıyla kullandırmaktır.

19. asrın zihniyetine göre eğitim, her şahsı, beden ruh ve kalbinin en mükemmel gelişmişliğine ulaştırmaktır.²⁴ 20. asrın eğitimden kast ettiği manayı ifade etmek için bu asrın biraz eski eğitimcileri ile bize daha yakın olanlardan birkaç misali alalım: Konpeyer’e göre eğitim, insanın ahlakî, fikrî ve bedenî kuvvetlerinin ortaya çıkarılmasında tabiata yardımı olan bilinçli gayretlerin tümünün toplamıdır.²⁵

Yeni eğitimcilerden biri diyor ki eğitim, insan cinsini tam geliştirerek, ruhsal durum ve toplumsal hayatın istekleri ve gerekleri arasındaki samimi ilişkiyi emniyet altına almak mecburiyetindedir.²⁶

Sosyologlara göre: Eğitim insanın çağından şekil alıp çağı için yetiştirilmesidir²⁷.

Diğer yeni bir bakış açısına göre eğitim: insanı hayat için medeni bir devlet dâhilinde, onun üyesi sıfatıyla mevkiin gerekliliklerine göre işe yarar kılmaktır.²⁸

Eğitimin çeşitli zamanlara göre başka başka manada anlaşılması gösterir ki eğitim, ilmin, toplumların ve ahlâka ait olan bilgilerin değişmesine, her devrin hâkim kanaat ve ihtiyaçlarına göre şahsı hazırlamayı hedef edinmiştir. Cemiyet dinsiz ise eğitim de dinsiz olmuş, din eğiliminin hâkim olduğu yerde eğitim manastır ve medresenin gayelerine göre yön almıştır. Aristokrat bir cemiyette eğitimde bu sistemi takib etmiş, istibdâdın hâkim olduğu devirde eğitim baskıcı olmuş ve cemiyetin halka kıymet verdiği demokrasi devrinde de eğitim demokrasi ve sosyal ülkülerden ilhâm almıştır. Şu halde eğitimin içerik ve amaçlarını yalnız “*psikoloji bakış açısından açıklamak*”, eğitim meselesinde sosyolojiyi hesaba katmamaya imkân yoktur.

Klasik eğitimin bugünkü manası bireyi hayat mücadelesinde muvaffak kılmak için yalnız beden, fikir, his ve irade cihetiyle mükemmel kılmak değildir. Çünkü bu tasavvur edilen mükemmeliyetin şekil ve derecesi her ne olursa olsun insan nihayet bir cemiyet içinde yaşamaya mecburdur. Hayat mücadelesinde muvaffakiyet ise cemiyetin

²⁴ E. Laboulay, Les methodes d’enseignement.

²⁵ Compayré: Cours de pédagogie théorique et pratique.

²⁶ Pédagogie générale, par L. Augé.

²⁷ Notion de Sociologie, par A. Hesse et Gleyse.

²⁸ Temmuz 926 Muallimler Birliği konferansında maarif müfettiş umûmîlerinden Zeki Maksud Beyin okuduğu raporda İngiliz maarif ıslahat komisyonunun raporuna atfen zikr ettiği ta’rif.

hayatına uygun yetişmiş olmakla mümkündür. Birey, yalnız toplumsal vazifesini yaptığı nispette himaye edilir, o vazifeyi yapmazsa cezalandırılır.²⁹ Bir çocuğun bedenî ve ruhî kuvvetlerini ortaya çıkarırken şüphesiz ki bazı ideallerimiz vardır. O ideallere göre çocuğu iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yapmak istiyoruz. Fakat hangi medeniyetin, hangi devrin iyi bir insanı ve iyi bir vatandaş ideali olduğunu da hesaba dâhil ediyoruz. İyi bir insan ideali bugünkü medeni tipe uygun idealdir. Medeniyet idealimizde bu günkü medeniyet tipidir. Çocuğu eğitmek istiyoruz demek çocukta bu tiplere göre bazı fikirler, hisler arzular fiiller yaratmak ve ortaya çıkarmak, onu cemiyette mevcut heyecanlara, cemiyette toplanmış ve cemiyetlere intikal etmiş sanat ilim hazinelerine elimizden geldiği kadar alakalandırmak ve iştirâk ettirmek istiyoruz demektir.

Bu değerlendirmeye göre çocuk bizim mensup olduğumuz gayet büyük bir cemaat birliğine aza olacaktır. Çocuğu eğitmekten maksadımız işte o meslektaşlığın inançlarına, işlerine, ibadet yerlerine vâkıf kılıyoruz demektir ki cemiyetin bu sırlarından herhangi birini bilmeyişi çocuğun eğitilmemiş olduğunu ifade eder. Eğitimin gayesi, insanı hayat için, medenî bir devlet dâhilinde onun üyesi sıfatıyla mevkinin gereklerine göre işe yarar kılmaktır veya eğitim, insanın çağından şekil alıp çağı için yetiştirilmesidir, diyenler eğitim meselesini psiko-sosyolojik bir bakış açısından tetkik etmeye mecbur olanlardır. Ve esasen asrımızın son klasik eğitim anlayışı da bundan başka bir şey değildir.³⁰

Bahis 2: Eğitim ve Millî Eğitim

Bugünkü toplumsal hayat pek belirsiz ve esnektir. Cemiyet ticaret, tahsil ve nikâh işlerinden tutunuz da evinizin boyası, şapkanızın şekli, kravatınızın biçimine kadar en özel işlerinize müdahale eder. Bahçenizdeki ağaçta kamu yararı vardır diyerek size kestirmez, yine o menfaati gözeterek mağazanızı yıktırır, yol yaptırır, canınızı yakarak aşılattırır. Eylemlerimizde, yazılarımızda, hitabelerimizde hep onun takdir veya cezalandırmasından korkarız. Biz bu kamusal korumacılık için doğar, ondan bedenî ve ruhî kuvvetlerimizi, heyecanlarımızı alır ve nihayet her aldığımızı kendine terk ederek onun ebediyet kucağına gömülürüz.

Bireyin varlığına bu derece hâkim olan cemiyet, aynı zamanda bireyin karşılık veren tesirlerini de duyar. Cemiyeti yapan da, yıkan da, mutlu veya mutsuz eden de

²⁹ Notions de Sociologie, par Hesse et Gleyze.

³⁰ Histoire de l'instruction et de l'Education par François Guez

bireydir. Onun duyduğu ihtiyaç ve cemiyet içinde kabulleştiği vazifeye karşı olan vaziyettir.

Bundan dolayıdır ki eğitim meselesinde bireyi yalnız birey olarak değil, “toplum-birey” olarak tetkik etmeye mecburuz. Eğitimin gayesi gösterir ki “insanı hayat için, medenî bir devlet dâhilinde onun üyesi sıfatıyla mevkinin gereklerine göre işe yarar kılmaktır” tarifini en uygun bulmamız bundan ileri gelmiştir.

İnsanı nefsi ve mensup olduğu cemiyeti için faydalı bir hale getirebilecek usûller malumdur. Bu usûller dünyada türeyen ilk atanın basit bir şekilde kurmuş olduğu sistemle başlayarak eğitim tarihinde birer abide gibi yüzyıllara renk ve nur vermiş olan pedagogların himmetleriyle tedrici gelişmelere mazhar olmuş ve bugünkü şeklini almıştır. Binaenaleyh pedagoji hakikatleri, pedagoji metotları ilmin malıdır, beynelmileldirler. Pedagoji ilmin ve bütün milletlerin malı olunca ayrıca bir “millî eğitim” meselesini ortaya atmak mantıksız olmaz mı? Ancak bu hakikatlerin, bu metotların tatbik edileceği bir millet söz konusudur. Pedagoji ve millet kavramları uygulamada birer geometri noktası değildirler ki mekânları ve tatbik olunacakları ruh ve kalpler olmasın?

Eğitim insanı hayat için hazırlayacaktır diyoruz fakat hangi hayat için? Bu hayat şüphesiz ki ortaçağın hayatı olamayacağı gibi bu günün kırmızı veya siyah derili insanların hayatı da değildir. Bundan kast ettiğimiz mana bu günkü medenî tipin hayatı gibi bir hayata hazırlayacaktır demektir sonra kabul ediyoruz ki eğitim, insanı medenî bir devlet içinde işe yarar kılmalıdır. Bu insan kimdir? Ve hangi medenî devlet dâhilinde iş görecektir? İnsan kavramı gerçekten dilbilgisi bakımından isim cinsidir fakat bana kalırsa bu kavram, sıfatı ve hem de iç içe geçmiş pek çok sıfatları ifade eder. Bu günün müsbet ilim anlayışına göre insan hayatı ve ruhî verâsetlerin tarihlere sığmayan çok ağır yüklerini taşıyan ve milyonlarcasından iki tanesi birbirinin tamamen aynı olmayan “tabiat-cemiyet” numunesi “Echantillon” dir. Etiketini de üzerindedir.³¹

İnsanın mutlaka bir toprak üstünde yaşadığı muhakkak ise başka başka kimyasal birleşimlere sahip olan, rüzgârları ve kuruluşu bitkiler ve hayvanların güneşlenme Insolation derecesi aynı olmayan bu toprak üstündeki insanların da gıdaları, elbiseleri, meskenleri sınaî alet ve gereçlerinin aynı olamayacağı pek tabidir.

---

³¹ Bu husûsta fazla ma'lûmât almak isteyenler Montpellier Fakültesi emraz-ı akliye ve asabiye profesörü Himauret nin (Veraset ve İsti'dadlar) isimli kitabına müracaat etmelidirler.

Bütün bu başkalıklar içinde muhtelif cemiyetler kuran insan ne seçilirse seçilsin etsin Bio-sosyolojik Bio-sociologiqne etkiler altında daima bir özellik göstermiştir.

Doğal ve toplumsal muhitler “*Milieu*” aynı olmayınca ve her cemiyet tabii bir varlıkta yani belirli bir toprak üstünde kurularak bireylerine mazide ortak elemeler, hasretler, zaferler ve hulâsa uzun bir birlik hayatı yaşatınca doğal olarak bundan da özel bir varlık, “*Henry Hoze*” un dediği gibi birlik bilinci, birlikte yaşamak arzusu çıkar ki işte bu tarih, bir ideal olur “*milliyet*” kelimesiyle ifade olunur.³² Bu suretle ortak fikirlere, ortak menfaatlere, muhabbete ve hatıralara, ortak ümit ve heyecanlara sahip olan insanların, ortak hassasiyet, ortak bilinç, ortak bir iradesi olur ki bu hassâsiyet, bu bilinç ve bu irade özellik göstermiş, millîleşmiş demektir. İnsan, genel insanlık vasıflarını muhafaza ederek nasıl bu suretle genellikten özelliğe beyne-l-mileliyetten millîyete girmiş ise onu, içinde bulunduğu cemiyete göre geliştirmeye ve takip eylemeye mecbur olan eğitim de ilmi mahiyetini muhafaza etmek şartıyla husûsî vaziyetlere göre değişerek millîleşmiştir. İşte bu husûsîyetten bir Amerikan eğitimi, bir Alman eğitimi, bir Rus eğitimi ve hulâsa bir millî eğitim doğmuştur.

O halde millî eğitim demek: istikâmetini millî bilinçten, millî ideallerden alan, dayanağını millî bünyede bularak onun ihtiyaç ve arzularına cevap veren bir eğitim sistemidir demektir.

Millî eğitimin sosyal ve psiko-sosyal menşeyini gösterdikten ve şu suretle tarif ettikten sonra açık söylemek isterim ki millî eğitim, genel eğitimden tamamen ayrı değildir. Yalnız genel eğitim sınırları içinde millî bünyenin ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiş bir eğitim şeklidir.

Millî eğitim dar manasıyla yalnız millîyet ve vatandaşlık telkin eden bir eğitim değildir. Bu şekildeki eğitim genel psikoloji ve pedagoji kurallarına uygun olarak her millette aynıdır. Meksikalı, Çinli, İsveçli, Yunanlı, Hindli, Mısırlı... Bir gençte genel şekilde vatanına ve vatandaşlarına faydalı olarak yetiştirilebilir. Vatan ve vatandaşlık eğitimi millî eğitim çerçevesi içine dâhil olmakla beraber aşağı ki incelemelerde anlaşılacağı üzere millî bünyeyi kuşatmaz ve millî eğitimi ifade edemez.

---

³² Henri Hauser. *Revue Politique Internatiole* No: 20 :1919

Millî Eğitim Nasıl Olmalıdır?

Millî eğitimi tarif ederken demiştim ki millî eğitim yönünü millî bilinçten, millî ideallerden alan bir eğitim sistemidir. Burada söz konusu olan millet, şüphesiz ki Türk milletidir. Fakat mazinin derinliklerine kök salmış genel manada Türk değil, bugünkü millî sınırlar içinde yaşayan Türk'ü kast ediyorum. O millet ki 11. asrın başlangıçlarında harikulade bir hayat ve temsil kudreti göstererek üç asırdan daha az bir zaman zarfında İran'ın bir kısmını, Ermenistan, Arabistan, Mısır, Filistin, Küçük Asya'yı, Mezopotamya, Balkan yarımadasını, Sırbıyeyi, Bosna'yı Hersek'i, Macaristan'ın mühim bir kısmını, Transilvanya'yı, Tunus'u, Cezayir'i zapt eden ve nihayet 1529'da Viyana kapılarına dayanan, 3 asırda dünyanın üç kıtasında geniş bir imparatorluk kuran ve fakat Renan'ın³³ dediği gibi zaferleri, imparatorluğunu yıkan yaratılışın bu harikulade milletini kast ediyorum. Millî eğitim mademki millî bünyeye dayanacaktır, o halde millî eğitimimizin hedeflerini tayin etmek için öncelikle o bünyeyi tahlil etmek lazım gelir. Malumdur ki toplumsal olaylar, toplumsal zümreler, teşkilâtlar tarafından sevk ve idare olunur. Türk sosyal hadiselerini yakın zamana kadar sevk ve idare eden en mühim teşkilât şunlar idi:

1. Türk teokrasisini théoeratie icâb ettiren dinî teşkilât.
2. Korkuya dayanan istibdadçı Despotique bir hükümet teşkilâtı
3. Dini Teşkilât:

Kadı ve müftüleri ile Türk din teşkilâtının bir elinde cennet ve cehennem kuvveti, diğer elinde mahkeme ve siyaset kudreti yıllarca bu mülkün ufuklarında esti savurdu, Türk cemiyetini kasti kavurdu.

İslam dininin sadeliğine, zenginlik, samimiyet ve inceliğine, fazilet ve çalışmayı emir etmesine; dünyaya, kadınlığa, ilme ve hayata alaka uyandırmasına, batıl inançlara nefret telkin eylemesine rağmen³⁴ bu toplumsal din bir takım hırslı softaların elinde Türk'e hakiki bir din eğitimi vererek kalbini büyüleyemedikten ve ısıtamadıktan başka hurafeler ve yanlış inançlardan ördüğü manevi bir kozanın içine sokarak onu hayattan, tabiatten, zevk ve neşeden mahrum kıldı. Ümmetin dinine karşı işlenen

³³ Elements de sociologie George Dayy 178

³⁴ İslam dininin ferdî, ictimâ'î, sıhhî faziletleri bizce ma'lûmdur. Hakiki Müslüman dininin ne kadar yüksek ictimâ'î bir din olduğu bir de Hıristiyan ağzından işitmek isteyenler şu esere müracaat etmelidirler: Revue politique internationale. No 22 juillet-Août 1919. La moralisme islamique par M. Marmaduk Piekthall.

suçlar, o kadar facialar vardır ki burada onlara küçük bir temas bile bizi yolumuzdan çıkarır. Biz mevzuumuzu şiddetle alakadar eden birkaç misâl göstereceğiz.

Malumdur ki bizde mekteb teşkilâtı pek yenidir. İstanbul halkını okutmak maksadıyla II. Mahmud 1240 tarihli fermanında “*herşeyden evvel dini buyrukları öğrenmek dünyaya ait işlerin tamamının önüne geçmesi lazım iken...*” demesine nazaran o tahsilin ne derece uhrevî bir tahsil olduğu anlaşılır. Hatta ilk rüşdiye namıyla açılan mektebin Sultan Ahmet cami-i şerifi dâhilinde açılmış olması da³⁵ gösterir ki teokrasi ilk Türk mektebini benimsemişti, fakat bu tahsil yalnız erkek çocuklarına mahsustu. İlk kız mektebi ancak 1278’de o da “*emre itaat ve dinin yasakladığından sakınma ve iffetli olma sebeplerini öğretmek ve kısmete razı olmak...*”⁽³⁶⁾ maksadıyla İstanbul’da at pazarında zorla açılmıştı. Teokrasi Türkiye’de müsbet ilmin gelişmesine göz açtırmamıştır. 1263’de açılıp ilk dersi fizik olan Darülfünun 1288’de mutaassıpların “*uğursuz tesirleri*”⁽³⁷⁾ ile otuz sene açılmamak üzere kapanmıştır.

Teokrasinin mekteplerdeki etkisini anlamak için daha yakın zamanlara ait bir misal verelim: 1310 senelerinde İstanbul ve kasabalar ilk mekteplerine mahsus ders cetvelinde Kuran-ı Kerim, tecvîd, ilmihal, üç sınıfta haftada (35) saat olduğu halde bu sınıflarda tarih(2) coğrafya (4), hesap (5) saat işgal ediyordu. Doğal ilimlere ait hiçbir şey yoktu.³⁸

Diğer bir misal:

Eylül 341 tarihli İstanbul telefon rehberinin (Hı) harfli sahifelerinde (296) Türk abonman ismi saydım: hesap ettim bu isimlerin (110) tanesi (hacı), (19) tanesi de (hafız) lakabı ile isimlenmiştir. İstanbul’da telefon kullanmak ihtiyacını his eden bir kişi şüphesiz ki Türk sosyolojisi içinde birer mevki’ sahibi olan aydın kimseler olduklarına göre teokrasinin Türk bünyesine ne derece işlemiş olduğu takdir edilebilir.

Medrese tahsilinde hayattan, dünyadan eser olmadığı ve hatta bu tahsilin ahirete de yaramayacak şeylerden ibaret olduğu ve aklın mantığın kabul edemeyeceği bir takım ilk çağların nakillerinin evrilip çevrilmekte bulunduğu malumdur. Mekteplerdeki dini dersler ise çocuğa hakiki bir İslam eğitimi vermekten pek uzak idi.

³⁵ Maarif-i umûmiye nezareti tarihçe-i teşkil ve icraâtı sahife 25

³⁶ Aynı eser sahife 74

³⁷ Aynı eser sahife 124

³⁸ Aynı eser sahife 171

Türk'e hiçbir şey kazandırmayan teokrasinin millî bünyeye ne elim yaralar açtığını tetkik edelim.

1- Mûsîkî resim, heykeltraş gibi medeni bir millete ait estetik duyguların ifade kabiliyetini felç etmiştir. O suretle ki güzelliğe gönül vermiş olan Türk, dinî telkîn altında kaldığı için ince hislerini ancak camilerde, yazıda, ilahilerde gösterebilmeye çabalamıştır. Bu gün ruhî kabiliyetlerimiz içinde bilhassa estetik eğilimimizde görülen zaaf işte bu dinî teşkilâtın eseridir. Sürekli harpler, hicretler, mağlubiyetler içinde gözlerinden yaş yerine kan akan bu çok sabırlı milletin ah ve figanını, ıztıraclarını dile getiren bir şarkısı, bir feryâd musikisi nerede? Bütün dünyayı hayretlere sokan istiklâl ve inkılâb tarihimizi bize terennüm etmesi lazım gelen istiklâl marşını neden bir türlü beceremiyoruz? Elemlerimizi, heyecanlarımızı torunlara ve bütün dünyaya haykıramıyoruz.

Sert cami' mermerlerine ilahî bir ifade veren Türk mimarisindeki millî yaratılış doktrini neden koca bir tarih yaratan inkılap adamlarımızın heykellerini heyecanlı ve şuurlu parmaklarıyla ifade etmekte acizlik gösteriyor! Çünkü asırlardan beri musiki haram, resim haram, heykel haram idi. Yani duymak var, ifade yasak idi.

İşte millî eğitimdeki boşluğun biri bu estetik zevki meselesidir.

2- Teokrasi, emirleriyle, telkinleriyle Türk'ü ahiret için yetiştirdi. Müsbet ilimler, tabii hadiseler ve bunların sanayiideki tatbikâtı küfr ile itham edilirdi. Bu hal asırlarca devam edip durdu. Tasavvuf sahasında takdire layık eserler bırakan Türk zekâsı tetkik ve incelemeye muhtaç olan ilim sahasında mevcudiyet gösteremedi. Göstermeye yeltenenler de tepelendi.

Teokrasi Türk'e daima mezar gösterdi o suretle ki mahalle sokakları ev avluları mezarlarla doldu. Türk tabiattan uzak yaşadı. Bunun neticesi olarak Türkiye'de ne müsbet ilimler, ne de bu ilimlere dayanan sanayi gelişebildi. Medrese tahsili gibi sanat ta babadan intikal etme, düşünme ve icada ihtiyaç göstermeyen ilkel bir halde kaldı. Millî bünyedeki bu boşluk da bu "*anti natüre-Anti natüre*" dir.

3- Teokrasi Türk'e kanaati, miskinliği telkin etti. Hakiki serveti ahiret için emir etti. Bu hal, Türk'te hayat için mücadelenin önemsizliği, yerini yurdunu bir istikrar içinde şenlendirmenin lüzumsuzluğu kanaatini hâsıl etti. Dünya fani olunca Türk gezici oldu. İstikrâr ve hayat için mücadele etmeye karşı gösterdiğimiz zaafın sebebi de bundandır.

4- Teokrazi, Türk kadınının yüzünü, gözünü örterek cemiyetin faal hayatından çekip evlerin sık örülmüş kafesleri arkasına soktu. Şu suretle Türk cemiyetinin yarı kuvvetini kullanılmaz bir hale koydu. Toplumsal dengenin asırlarca yalpalamasının mühim bir sebebi de Türk kadınına tatbik edilen bu sürekli hapis cezasıdır.

5- Teokrazi Türk'e anlamadığı bir lisan söyledi, her dediğini tasdik ettirmeye mecbur etti. Bu vaziyet karşısında Türk "evetci" ve "aminci" oldu. Olayları tetkik ve muhakeme etmeden evvel derhal redd veya tasdik ediciliğimizin bir sebebi de bundandır.

6- Teokrazi Arap ve İran dilini kullandı bu diller üzere dua yaptı, medreselerde mekteplerde bu dilleri öğretti zaman oldu ki anadilinin konuşması men' edilmek istendi. Türk kendi varlığının en mühim alameti olan dilini bu suretle Arap ve İran dilleriyle bulaştırdı. Bundan da lisan derdi meydana geldi.

Teokrasinin millî bünyeye açmış olduğu zararlardan bir kaçını gösterdim. Bir Türk gencini eğitmekten neyi kast ediyorduk idealimiz ne idi? Bu günkü medeni tipe uygun bir ideal değil mi? Fakat bugünkü medenî tip musiki, resim, heykele hayran olmuştur. Bugünkü medeni tip, mücadele ve bir mekânda şen ve mutlu yaşamak istiyor. Ve nihayet bugünkü medenî tip, kadını erkekle bir tutuyor; tetkik ve mülhaza istiyor, ruhun en hafif titremelerini, ilmin en çetin ta'birlerini millî dil ile ifade etmek istiyor.

Şimdi bir taraftan bütün bu arzu ve zaruretlerin, diğer taraftan teokrasinin yüz yıllık zırhları karşısında geliniz panzehirlerinizi bulunuz, millî eğitimin hedefini tayin ediniz!

Teokrasinin boşluklarına veya enkaz yığınlarına karşı bulacağımız hedefler şunlar olabilir:

1. Millî eğitim dünyevî olmalıdır.
2. Millî eğitim natüralist Naturaliste olmalıdır.
3. Millî eğitim mücadelecî olmalıdır.
4. Millî eğitim kadını erkek gibi hayata yetiştirmelidir.
5. Millî eğitim kıyaslayıcı ve inceleyici olmalıdır.
6. Millî eğitim millî dilin genişlik ve esneklik kazanmasını hedef etmelidir.

İstibdadcı Hükümet Teşkilâtı

Osmanlı hükümeti teşkilâtından itibaren meşrutiyetin ilanına kadar bir istibdad hükümeti olarak yaşadı. Dünyanın her istibdadcı hükümetinde olduğu gibi Osmanlı istibdad hükümetinin de prensibi korku idi. Vatandaşların kalbindeki korkuya zaaf geldiği gün artık hükümeti yıkılacağı için istibdadcılar ne yapıp yapıp tebanın kalbine en yüksek derecede korku salmak isterler. Korkutmanın en ilkel şekli ölüm tehdididir. Fiziksel acı, cehl, fiziksel acıyı beklemek gibi sebepler korkuyu doğurur.³⁹ Hakikaten Osmanlı hükümeti bütün teşkilâtı ile bu korku sebeplerini takviye etmiştir. Tîmar ve ziraatçıların yeniçeri neferlerinin, ağaların, kazaskerlerinin, subaşlarının ve nihayet bir sürü nazırların, valilerin, paşaların, kadı ve müftülerin ve bunların kendi muhitlerinde kurdukları haydutluk, eşkiyalık ağının içinde kalan biçare halkta can emniyeti mi kalırdı? Fiziksel acı ise pek yaygın bir tehdit aracı, dayak yakın zamanlara kadar kalmış uygulama, hafifletilmiş yöntem oldu.

Bu istibdadcı hükümet teşkilatı kalplerde şu etkileri bıraktı:

1- İstibdad Osmanlı hükümeti bu korku siyaseti ile kendi varlığını uzun müddet muhafaza etti. Fakat Türk'te bireysel sosyal girişim kuvvetini körletti. Girişim ve kendine güven gerektiren toplumsal olaylar karşısında gençlerimizin korkak ve çekingen bir vaziyet almaları, hükümetten aileye halk tabakasının her tabakasına kadar giren bu korku siyasetinin kötü sonuçlarıdır. Hâlbuki medenî hayatta bireysel ve toplumsal girişim en mühim bir başarı aracıdır.

2- Halk tabakasının kuvvetlenmesi istibdad hükümet kuvvetinin zaafına delâlet eder. Bu sebepten Osmanlı hükümeti üç tane Türk'ün bir araya gelip de bir mesele üzerinde hasbihal etmesine, cemiyet teşkil eylesine meydan vermemiştir. Halk teşkilâtsız, cemiyet hayatını bilmeden bir sürü halinde asırlarca idare edildi.

Toplumsal müesseselere, kulüplere karşı gösterdiğimiz alakasızlığımızın, kahve hayatı cemiyet ve kulüp hayatına tercih etmeliğimizin, bu işlerdeki beceriksizliğimizin sebebi, öteden beri teşkilât işlerinde bulunmadığımızdır. Medenî Türk her şeyden evvel cemiyet ve teşkilât adamıdır.

3- Müstebid hükümet, cemâatin her türlü kuvvet kaynağını kendi elinde tutmak ister. Osmanlı hükümeti bu neticeyi elde etmek için halk kitlesi içinde bir kısmını aşiret

³⁹ Notion de Psychologie C. Mélinand sahife 41.

reisi, bey, ağa yapmak suretiyle cemiyet içinden ayrıcalıklı asalaklar türetmiş ve bu feodal Feodalite teşkilâta tahammülün üstünde baskıcı bir aristokrasi hayatı kurmuştur. Çok uzun süren bu eşraf saltanatı ruhlarda bencillik yaratmış, ölçüyü, sempatiyi zaafa uğratmıştır. Medeni Türk demokrattır, bencil değildir. Nefsine revâ görmediği bir şeyin başkasına tatbik edilmesini istemez. Demokrat Türk iyilikseverdir, erdeme gönül verendir. Fenalığa, zulme karşı isyankâr ve mücadelecidir.

4- Müstebid hükümetin gayesi sefâhet ve netice olarak soygunculuktur. Onun nazarında halk yalnız veren ve fakat hiçbir şey istememesi lazım gelen sağmal bir sürüdür. İstibdadcıların debdebe ve ihtişamı te'min edilsin de varsın milliyet, millî abideler mahv ve harab olsun ne ehemmiyeti var! Osmanlı hükümeti işte tam böyle bir hareket etmiştir. Türk'ün dilini, sanatını, ananesini, iktisadiyatını hatta bizzat maddi varlığını harap etmiştir, sırf menfaat çekmek için Türk unsurunu, gayri Türk unsurlara ezdirmiştir. Türk'te millî bilincin uyanmasına imkân bırakmamıştır.

Medeni Türk ise millî varlığına şiddetle sahiptir.

5- İstibdadcı hükümet nazarında vatan demek, istibdadcılara ait bir çiftlik demektir. O çiftlik istibdadcıları temsil eden hükümdarıdır. Halk çalışıyorsa, halk harp ediyorsa, halk şehit olursa vazifesini yapıyor demektir. Çünkü halkın vazifesi çiftlik sahibinin refahını temin için çiftliği kurtarmak, genişletmektir. Halkın vatana nisbeti onların nazarında bir sürünün meraya nisbeti gibi anlaşılır. Bir insanın kendine nisbeti olmayan herhangi bir şeye karşı alakası ya hiç veya gelip geçici olur. Osmanlı hükümeti de vatani ve halkı böyle anlamış ve doğal olarak vatan hissini gelişmesine set çekmiştir.

Demokrat Türk, vatanın bizzat sahibidir. Ve bunun içindir ki onun tamamiyet ve saadetini ister. Kamusal işlerde görev ve sorumluluk hissini besler, vatanın tamamiyet ve saadetine karşı uzanan bir ecnebi el, kendi kalbinde elem ıztırablar yaratır. Binaenaleyh vatanperverdir. Sorumluluk hissi vardır.

6- Korkunun bir vasıtası da cehildir. Osmanlı hükümeti bu vasıttan azami derecede istifade etmiştir. Dünya hadiselerine, dünya ilmine karşı vatan kapılarını sımsıkı kapamıştır. Türk cehil ve zulmet içinde ilim nurundan mahrum bırakıldı ve bu hal bu suretle asırlarca devam etti. Ciddi mevzulara, ilmi tetkiklere karşı gösterdiğimiz alakasızlık, bir şeyi etraflıca inceleme iştahsızlığımız bu fena inancın doğurduklarıdır. Medeni Türk ilimden zevk alır, ilmi hayatın rehberi bilir.

Osmanlı istibdat hükümetinin idare tarzından ileri gelmiş toplumsal eksikliklerimizin mühim bazı noktalarına temas ederek millî eğitime verilmesi lazım gelen yönleri aradım. Bu bakış açısından da millî eğitim şu hedefleri takip etmelidir:

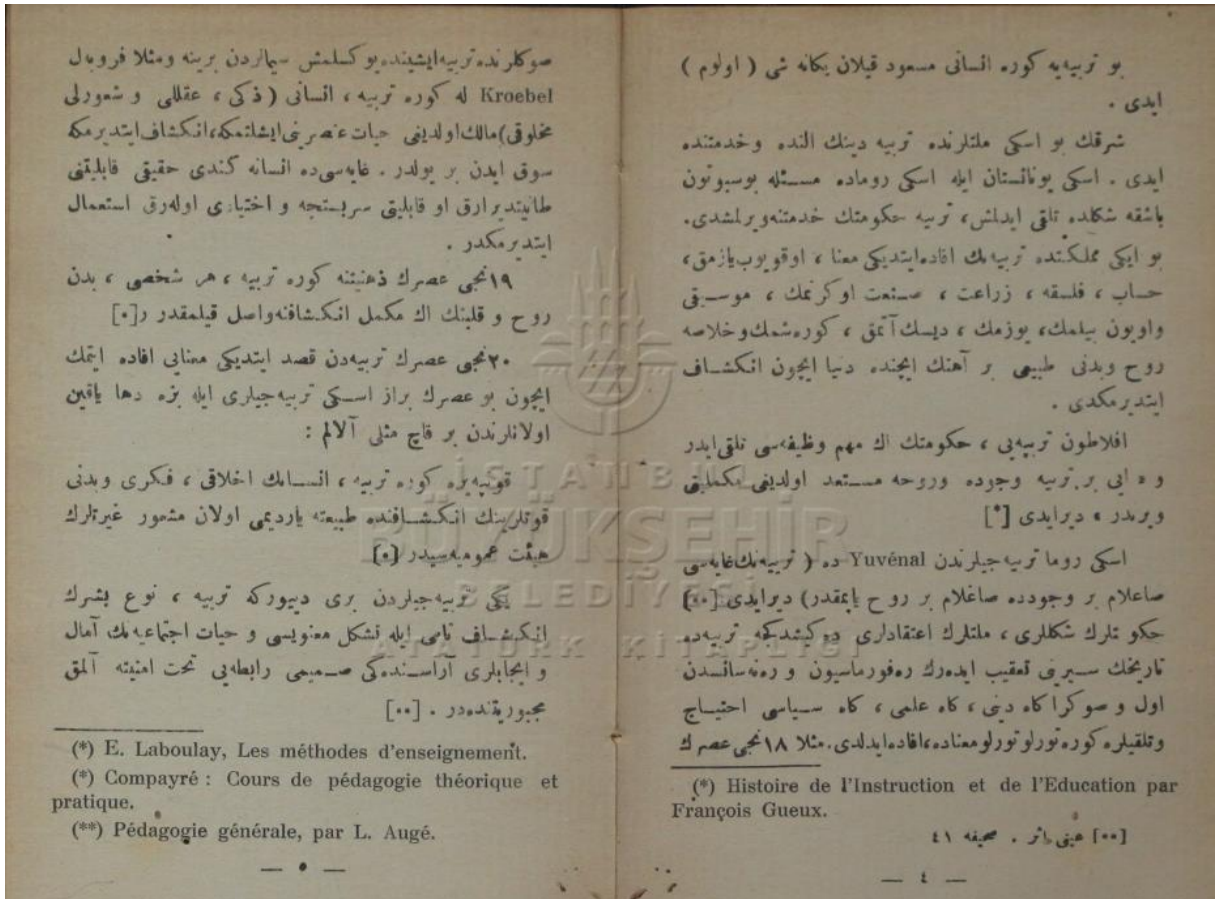
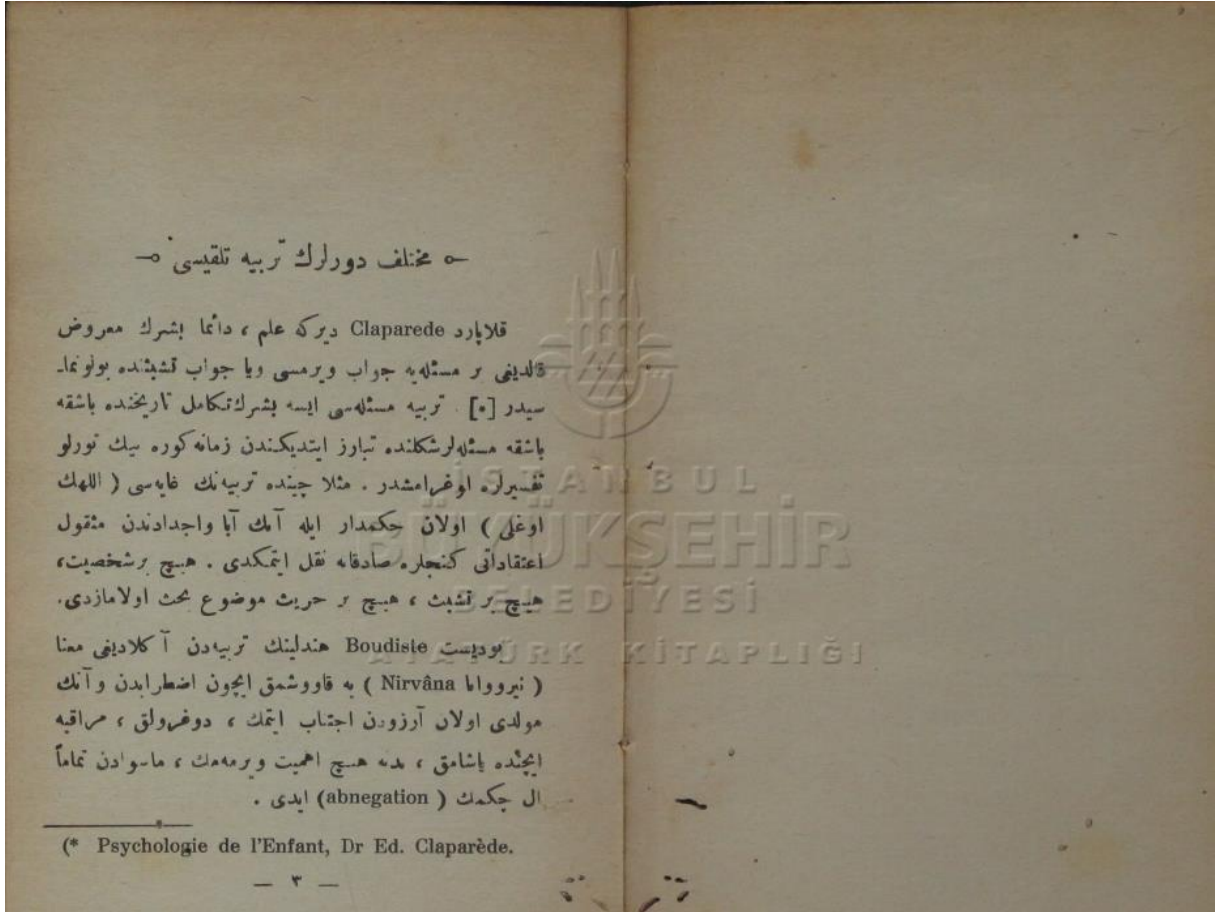
1. Millî eğitim girişimci olmalıdır.
2. Millî eğitim toplumcu olmalıdır.
3. Millî eğitim zulme ve fenalığa karşı isyankâr ve mücadelecî olmalıdır.
4. Millî eğitim millî bilinç verilmelidir.
5. Millî eğitim demokrat olmalı. Görev ve sorumluluk duygusu vermeli, vatanperver olmalı.
6. Millî eğitim ilimci ve araştırmacı olmalıdır.

Son

14.12.926

İstanbul-Cağaloğlu

صوکلر نده تربیه ایستدیکه بو کلمش سچاردن برینه و مثلاً فروبال
Kroebel له کوره تربیه ، انسانی (ذکی ، عقلی و شعورلی
مخلوق) مالک اولدینی حیات عصرنی ایستلمک ، انکشاف ایستدیرمک
سوق ایدن بر بولدر . غایهسی ده انسانه کندنی حقیقی قابلیت
طایندیرارک او قابلیت سر بیتمجه و اختیاری اوله رق استعمال
ایستدیرمکدر .

۱۹ نجی عصرک ذهنینه کوره تربیه ، هر شخصی ، بدن
روح و قلبک اک مکمل انکشافنه واصل قیلمقدرد [۰].

۲۰ نجی عصرک تربیه دن قصد ایستدیک معنای افاده ایتمک
ایچون بر عصرک براز اسکی تربیه جیلری ایله بزه دها یاقین
اولانلردن بر قاچ منلی آلام :

قویبه بزه کوره تربیه ، انسانک اخلاق ، فکری و بدنی
قوتلرینک انکشافنده طبیعه یاردیمی اولان مشهور غیرتارک
هیئت مجموعده سیدر [۰].

بکی تربیه جیلردن بری دیورکه تربیه ، نوع بشرک
انکشاف نامی ایله شکل مهنوسی و حیات اجتماعی ملک آمال
و ایجابلری آراسنده کی صمیمی رابطینی تحت امنیته آلمق
مجبور قیلده در . [۰۰]

(*) E. Laboulay, Les méthodes d'enseignement.
(*) Compayré : Cours de pédagogie théorique et
pratique.
(**) Pédagogie générale, par L. Augé.

